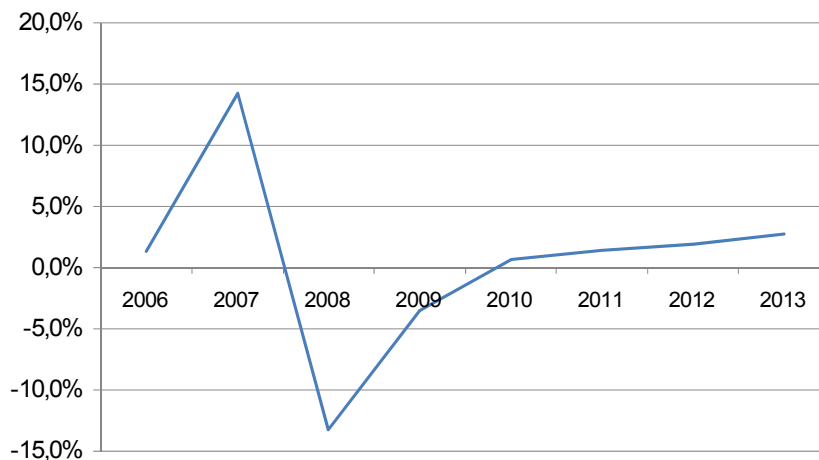

1. Almenn um fjárhagsstöðu sveitarfélaga og niðurskurð á næsta ári

Á árinu 2009 voru sveitarfélögin rekin með 4,3 ma.kr halla fyrir óreglulega liði. Það gerir 2,3% halla af heildartekjum. Óásættanlegt er að sveitarfélögin séu rekin með halla til lengdar. Samkvæmt samandregnu yfirliti úr fjárhagsáætlunum fyrir árið 2010 og þriggja ára áætlunum fyrir árin 2011-2013 gerðu sveitarstjórnarmenn ráð fyrir að afkoma sveitarfélaganna myndi batna hægt og sígandi (sjá mynd 1.).

Mynd 1. Rekstrarniðurstaða fyrir óreglulegar tekjur (% af tekjum) skv. niðurstöðum ársreikninga og fjárhagsáætlana.

Ýmsar forsendur hafa breytt þeim áætlunum.

Framlagt fjárlagafrumvarp fyrir árið 2011 mun eitt og sér hafa í för með sér að afkoma sveitarfélaganna mun versna um 3,7-3,8 ma.kr. að óbreyttu. Þar veða eftirfarandi atriði þyngst:

- Niðurfelling á endurgreiðslu tryggingagjalds (1,4 ma.kr.)
- Niðurfelling á aukaframlagi jöfnunarsjóðs (1,0 ma.kr.)
- Niðurskurður hjá heilbrigðisstofnunum (5-600 m.kr.)
- Almenn lækkun launagreiðslna hjá ríki (550 m.kr.)

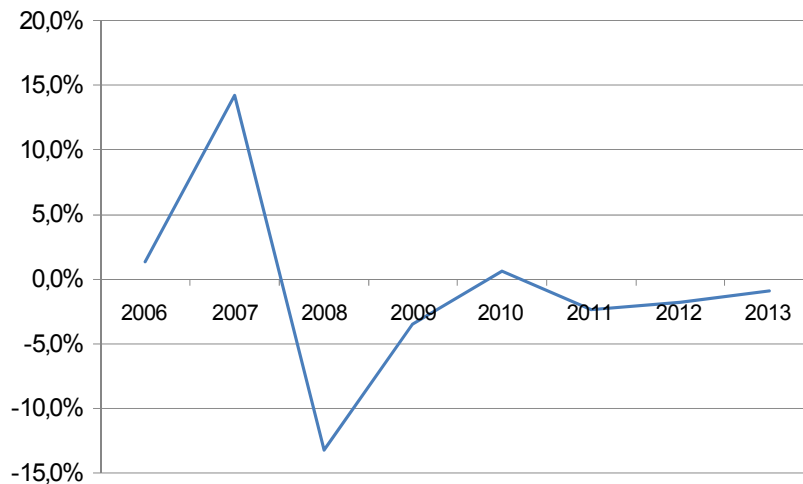
Þar til viðbótar koma eftirfarandi atriði sem nema a.m.k. um 4.0 ma.kr.:

- Lægri útsvarstekjur vegna útgreiðslu séreignarsparnaðar (1,0 ma.kr.)
- Lækkun fasteignamats (2,2 ma.kr. að óbreyttu)
- Ófrágengnar kröfur á vinnumarkaði (1,0 ma.kr.)
- Áhrif kjarasamninga (óvisst)

Síðan má nefna stóraukinn kostnaðarauka vegna félagslegra útgjalda s.s. fjárhagsaðstoð, húsaleigubætur og greiðslur til Innheimtustofnunar sveitarfélaga.

Á mynd 2. er dregin upp mjög varleg mynd af áhrifum þeirra breytinga sem eru líklegar skv. framlögðu fjárlagafrumvarpi.

Mynd 2. Rekstrarniðurstaða fyrir óreglulegar tekjur (% af tekjum) skv. niðurstöðum ársreikninga og fjárhagsáætlana.

Möguleikar sveitarfélaganna til hækkunar skatta og þjónustugjalda eru afar takmarkaðir, m.a. vegna aukinnar skattbyrði af hálfu ríkisins og minnkandi kaupmáttar almennings. Á sama tíma gerir ríkisvaldið auknar kröfur um jöfnuð í rekstrarafkomu sveitarfélaga með setningu fjármálareglna.

Það er ekki annað fyrirsjáanlegt en að sveitarfélögin standi frammi fyrir verulegum niðurskurði útgjalda til að ná endum saman í rekstri sínum. Óhjákvæmilegt er að leita allra leiða til hagræðingar og sparnaðar og verður enginn málaflokkur undanskilinn í því sambandi.

2. Umfjöllun um hagræðingaraðgerðir sveitarfélaga í rekstri grunnskóla fram til þessa

Sambandið gerði á árinu 2009 tvívegis úttekt á hagræðingaraðgerðum og/eða – áformum sveitarfélaga vegna yfirstandandi árs og ársins 2010 í fræðslumálum. Hér fyrir neðan er gerð grein fyrir þeim aðgerðum sveitarfélaga vegna grunnskólastarfs þar sem að í yfir 60% tilfella var svarað að ýmist væri búið að taka ákvörðun um neðangreinda þætti eða þeir til umræðu.

- dregið úr yfirvinnu og forfallakennslu
- samkenntla árganga aukin, fjölgað í bekkjum og dregið úr vettvangsferðum
- úthlutuðum kennslustundum fækkað (viðbótarkennslustundir teknar til baka)
- fjármagn til aukins sveigjanleika í skólastarfi lækkað
- fjármagn til gæslu nemenda í frímínútum og í hádegisstund lækkað
- fjármagn til félagstarfs nemenda lækkað

- fjármagn til stjórnunar lækkað
- hagrætt í skipulagi sérkennslu
- dregið úr kostnaði við sí- og endurmenntun starfsfólks.
- dregið úr öllum kostnaði vegna prentunar, ljósritunar, pappírs o.þ.h.
- dregið úr búnaðar-, vöru- og þjónustukaupum
- dregið saman í öllum framkvæmdum og viðhaldi.
- skorið niður í akstri, fundum og ferðakostnaði
- augin kostnaðarhlutdeild foreldra í skólamáltíðum og hagrætt í mótuneytum

Til viðbótar þessum niðurstöðum hefur sambandið aflað upplýsinga frá sveitarfélögum á höfuðborgarsvæðinu og völdum sveitarfélögum af landsbyggðinni undanfarna daga í tengslum við yfirstandandi fjárhagsáætlanagerð. Ljóst er á svörum langflestra sveitarfélaga að lengra verði ekki komist í niðurskurði þeirra rekstrarþátta sem fram til þessa hafa sætt niðurskurði. Sem dæmi um niðurskurð þá hefur Reykjavíkurborg á tveimur árum skert fjármagn til rekstrarliða grunnskólans án innri leigu um 13% og miðað við þau áform sem uppi eru má álykta að 1. jan. 2012 verði uppsöfnuð skerðing orðin um 18%. Eins og sjá má af upptalningunni hér að ofan þá hefur niðurskurðurinn ennþá lítið snert kennsluþætti skólanna og þar með nám nemenda og þjónustu við þá. Nú er svo komið að ekkert stendur eftir nema kennslukostnaður og kostnaður vegna fasteigna en ógerningur er að hreyfa við húsnæðisliðnum nema til langs tíma lítið. Algengustu aðgerðir sveitarfélaganna eru því eftirfarandi:

- veruleg stækkun námshópa
- augin samkenntla innan árgangs og milli árganga
- kennslustundafjöldi á hverju skólastigi miðaður við lágmark skv. námskrá
- breytt skipulag list- og verkgreina með verulega stærri námshópum
- fábreyttari og einsleitari valfög með verulega stærri námshópum
- þjónustustig lækkað við nemendur með sérkennsluþarfir
- þjöppun kennslu á færri skóladaga
- sameining skóla (fækkun stofnana og/eða skólabygginga)
- samrekstur leik- og grunnskóla, leik-, grunn- og tónlistarskóla, grunn- og tónlistarskóla
- fækkun yfir- og millistjórnenda
- fækkun kennara, sem leiðir af sér litla endurnýjun í faghópnum
- fækkun annars starfsfólks
- dregið úr mótuneytisþjónustu við nemendur
- dregið úr frístundaþjónustu að loknum námstíma nemenda

Ljóst er að hér standa sveitarfélög með misjöfnum hætti að einstökum aðgerðum. Þegar ekki er unnið eftir samræmdum aðferðum í niðurskurði eins og nú stefnir í má búast við að nemendur í grunnskólum landsins sitji ekki við sama borði hvað jafnræði til náms varðar. Farið er að ganga mjög nærri grunnþjónustunni með þeim aðgerðum sem sveitarfélög standa nú frammi fyrir en það hefur verið algjör

samhljómur í því milli sveitarfélaga að um hana skyldi standa vörð og hrófla eins lítið við sérkennslu og stuðningi og mögulegt er. Í því síðarnefnda hafa sveitarfélög og skólar engu að síður unnið að hagræðingu og endurskipulagt starfshætti án þess að til beinnar skerðingar á þjónustu hafi komið. Nú er hins vegar komið að sársaukamörkum í þessum þætti í nokkrum sveitarfélögum.

Miðað við þá niðurskurðarkröfu sem blasir við í þessum málaflokki í fjölda sveitarfélaga er augljóst að einstakar aðgerðir til hagræðingar, sem tilgreindar eru hér að ofan, geta farið að ganga nærri gæðum skólastarfs.

Almenn úrræði - fækkun kennslustunda og samþjöppun kennslumagns

Ein af tillögum Sambands Íslenskra sveitarfélaga í tillögum og greinargerð til mennta- og menningarmálaráðherra frá 2. desember 2009 sl. er svokölluð „5-4-3 leið“ (leið 1). Hún gengur út á það að fækka tímabundið (í 2 skólaár) lögbundnum, vikulegum kennslustundafjölda nemenda og draga með þeim hætti úr kennslukostnaði. Útreikningar sambandsins gera ráð fyrir að sú leið myndi skila sveitarfélögum 1-1,2 milljörðum hvort skólaár, að teknu tilliti til mótvægisáðgerða, að því gefnu að öll sveitarfélög myndu fullnýta heimildina sem telja má afar ólíklegt. Með þessari leið má ná fram hagræðingu með sömu aðferðafræði í öllum sveitarfélögum án þess að hrófla við kjarasamningum, sem er mjög þýðingarmikið. Í Reykjavíkurborg hefur óformlega verið leitað áliits samtaka foreldra (SAMFOK) á þessari leið. Af tveimur slæmum kostum telja foreldrasamtökin „5-4-3“ leiðina illskárra en að skólar neyðist til að fjölga verulega í námshópum/bekkjum

Samhliða „5-4-3“ leiðinni gætu sveitarfélög fært vikulegt kennslumagn milli vikna og mánaða (leið 2) í því skyni að þjappa skólaárinu betur saman og fækka kennsluvikum en kennslumagn yrði það sama. Þessi tilhliðrun getur skipt sveitarfélög verulegu máli, einkum í dreifðari byggðum, því sparast myndi ýmis kostnaður í tengslum við skólaakstur, rekstur mótuneytis, þrifa og annars reksturs skólahúsnæðis. Reiknað hefur verið út að hámarkssparnaður slíkrar aðgerðar gæti numið allt að 1 og ½ milljarði króna.